

Деякі особливості підготовки до пред'явлення для впізнання за фотографіями під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами або злочинними організаціями

Володимир Коваленко

Канд. юрид. наук, проф., Луганський навчально-науковий інститут імені Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Кропивницький, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5310-2092>, e-mail: kvvkrimlud@ukr.net

Розглянуто особливості підготовки матеріалів для пред'явлення для впізнання за фотографіями під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами або злочинними організаціями.

Ключові слова: організована група або злочинна організація; пред'явлення для впізнання; спеціаліст.

Some Features of Preparation for Identification Presentation by Photos During the Investigation of Criminal Offenses Committed by Organized Groups or Criminal Organizations

Volodymyr Kovalenko

Considered features of preparation for identification presentation by photos during the investigation of criminal offenses committed by organized groups or criminal organizations.

Keywords: organized group or criminal organization; identification presentation; specialist.

Одним із процесуальних засобів установлення особи за кримінальними провадженнями щодо кримінальних правопорушень, учинених організованими групами або злочинними організаціями, є пред'явлення для впізнання. Згадана слідча (розшукова) дія полягає в ідентифікації пред'явленого об'єкта за уявним образом, що зберігся в пам'яті особи (свідка, потерпілого, підозрюваного). Вона спрямована на отримання доказів на підставі використання «ідеальних» слідів кримінального правопорушення, що залишаються в пам'яті людей у вигляді образів [1, с. 311].

Відповідно до ч. 1 ст. 228 КПК України перед тим, як пред'явити особу для впізнання, слідчий, прокурор попередньо з'ясовує, чи може особа, яка впізнає, упізнати особу, яку пред'являють для впізнання, опитує про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, а також про обставини, за яких особа, яка впізнає, бачила особу, яку пред'являють для впізнання, про що складає протокол. Якщо особа, яка впізнає, заявляє, що вона не може назвати прикмет, за якими впізнає особу, яку пред'являють для впізнання, проте може впізнати її за сукупністю ознак,

у протоколі зазначають, за сукупністю яких саме ознак особа, яка впізнає, може впізнати особу, яку пред'являють для впізнання. Заборонено попередньо показувати особі, яка впізнає, особу, яку пред'являють для впізнання, і надавати інші відомості про прикмети цієї особи [2].

Пред'явлення для впізнання особи, серед інших передбачених процесуальним законом видів упізнання, є найбільш ефективним і достовірним, оскільки особа, яка впізнає, може в комплексі сприймати й оцінювати такі ознаки зовнішності людини, як риси обличчя (як у фас, так і в профіль), фігуру, особливості ходи, голосу тощо. Однак, зважаючи на тяжкість кримінальних правопорушень, які вчиняють організовані групи або злочинні організації, на специфічність осіб їхніх учасників (часто вирізняються особливою жорстокістю, користуються розгалуженою системою спільників, які можуть залишатися на волі, тощо), приймаючи рішення про пред'явлення особи для впізнання, слідчий має зважити й оцінити пов'язані із цим ризики. Свідка або потерпілого з високою вірогідністю можуть залякати або підкупити; свідок або потерпілий може злякатися, коли подивиться в очі особі, яку він

бачив під час учинення кримінального правопорушення, і заявити, що нікого не впізнав. Настання таких ситуацій є вкрай небажаним, оскільки в такому разі підозрюваний переконається в тому, що у слідчого відсутні докази його вини та продовжуватиме заперечувати свою причетність до вчинення кримінального правопорушення або навіть відмовиться від зроблених раніше зізнань.

Відповідно до ч. 4 ст. 228 КПК України з метою убезпечення особи, яка впізнає, упізнання можна проводити в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує особи, яка впізнає, тобто поза її візуальним та аудіоспостереженням. Згідно із ч. 6 ст. 228 КПК України за необхідності впізнання можна проводити за фотографіями, матеріалами відеозапису з дотриманням вимог, зазначених у ч. 1 і 2 цієї статті. Проведення впізнання за фотографіями, матеріалами відеозапису виключає можливість надалі пред'явити особу для впізнання [2].

У досліджених нами судових вироках 2021—2023 років за кримінальними справами про кримінальні правопорушення, учинені організованими групами або злочинними організаціями, ми не зустріли жодного випадку пред'явлення особи для впізнання, пред'явлення для впізнання поза візуальним та аудіоспостереженням особи, яку впізнають, і за матеріалами відеозапису. В усіх досліджених випадках пред'явлення для впізнання проводили за фотографіями.

До зображень (фотографій), які пред'являють для впізнання, висувають певні вимоги процесуального та криміналістичного характеру. У ч. 7 ст. 228 КПК України визначено вимоги до таких фотографій (не повинні мати різких відмінностей між собою за формою й іншими особливостями, що суттєво впливають на сприйняття зображення) і до зображених на них осіб (особи на інших фотографіях повинні бути тієї самої статі та не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності й одязі з особою, яка підлягає впізнанню) [2]. Щодо вимог криміналістичного характеру, то особи на всіх фотографіях мають бути сфотографовані за правилами сигналетичного (упізнавального) фотознімання в одних умовах, однією фотокамерою, з однієї відстані за аналогічного освітлення; фотографії мають бути різкими, у міру контрастними та

приведеними до одного масштабу. Зрозуміло, що на практиці дібрати фотографії заздалегідь сфотографованих осіб, які відповідали б наведеним вимогам, дуже складно.

Виходом із наведеної ситуації може стати організація виготовлення таких фотографій. Цю роботу слід здійснювати із залученням кваліфікованого спеціаліста у галузі судової фотографії й ідентифікації особи за ознаками зовнішності. На першому етапі такий спеціаліст має ознайомитися з показаннями особи, яка впізнає, щодо прикмет, за якими вона зможе впізнати пред'явлену особу. Після цього потрібно сфотографувати особу, яка підлягає впізнанню. Фотографування слід здійснити у спеціально обладнаному приміщенні у фас (за потреби в правий або лівий профіль), бажано на тлі ростової лінійки. Це дасть змогу особі, яка впізнає, взяти до уваги додаткову ознаку зовнішності особи, яка підлягає впізнанню,— її зріст. Освітлення необхідно виставити так, щоби фото якомога чіткіше відобразило б особливі прикмети, якщо про їхню наявність повідомила особа, яка впізнає.

На наступному етапі спеціаліст має оцінити зовнішність дібраних слідчим осіб (статистів) і відібрати із них не менше трьох, які не мають різких відмінностей у віці, зовнішності й одязі. Надалі кожну із відібраних осіб окремо потрібно сфотографувати на тому самому тлі, із використанням тієї самої фотокамери, за того самого освітлення, з тієї самої відстані, що й особу, яка підлягає впізнанню.

Отримані фотозображення спеціаліст має привести до одного масштабу. Найпростішим способом досягнення цього є встановлення однакової відстані між зіницями очей на зображенні кожної сфотографованої особи.

Традиційно на початковому етапі цієї слідчої (розшукової) дії присутнім понятим пропонують на їхній розсуд вибрати послідовність розміщення (наклеювання) роздрукованих фотозображень осіб на аркуші паперу (фототаблиці). Фотографії нумерують, а в протоколі слідчої (розшукової) дії зазначають, чиє фотозображення розміщено під тим або тим номером. На нашу думку, фотозображення осіб, які пред'являтимуть для впізнання, можна продемонструвати понятим на екрані комп'ютера. Після того, як поняті визначать послідовність розміщення фотографій, ці фотографії можна розмістити в електронному

бланку фототаблиці та роздрукувати, і в такому вигляді пред'явити для впізнання. Якщо понятих до проведення пред'явлення для впізнання не залучають, а перебіг процесуальної дії натомість фіксують з використанням відеознімання, порядок розміщення фотографій можна визначити за допомогою програми генератора довільних чисел. Цей процес необхідно описати у протоколі (зокрема, із зазначенням використаного програмного забезпечення) і зафіксувати за допомогою відеозапису.

Підбиваючи підсумки викладеного вище, маємо зауважити, що пред'явлення для впізнання за фотографіями під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами або злочинними організаціями,

є одним із найважливіших процесуальних засобів установлення особи.

Належна підготовка до проведення такого виду впізнання можлива лише за умови залучення кваліфікованого спеціаліста в галузі судової фотографії й ідентифікації особи за ознаками зовнішності.

Перелік джерел посилання

1. Криміналістика : підручник. У 2 т. Т. 1 / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярської. Харків, 2018. 384 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 18.03.2024).